

SARS e nka mehato e meng e habileng ho ntlafatsa botshepehi ba tsa kgwebisano le boeti ka ho phethahatsa lenaneo la Meedi e Bohlale

Tshwane, 20 Mphalane 2022 – Ka molao baeti ba lokela ho etsa ditsebahatso tsa tse ding tsa dithoto le tjhelete ha ba kena kapa ba tswa ka Afrika Borwa. Motjha ona wa tsebahatso o bapile le tse etswang lefatsheng ka bophara le ho latela boikobelo ba pehelo ya Molao wa Bolaodi ba Meedi le Dihlahiswa tsa Naha, Molao wa 91 wa 1964 o etsang hore e be setlamo bakeng sa mang kapa mang ya kenang le ho tswa ka Rephablike ho tsebahatsa dithoto dife kapa dife tse ho yena. Dintlha tse felletseng tsa dithoto tse sa dumellwang le tse behetsweng meedi di fumaneha websaeteng ya SARS (www.sars.gov.za), mme baeti ba eletswa hore ke boikarabelo ba bona ho ikobela sena.

Ho hloleha ho etsa tsebahatso e nepahetseng ho latela Molao wa Bolaodi ba Meedi le Dihlahiswa tsa Naha, wa 1964, ke tlolo ya molao mme sena se ka lebisa ho tshwarweng le ho lahlehelwa ke dithoto tse sa kang tsa tsebahatswa, le ho fumana kotlo ya taolo le/kapa ho tshotjhiswa ka bonokwane ho itshetlehlwe hodima hore tlolo ena ya molao ke e kae na.

Ho bapa le Maikemisetso a Mawala a boikobelo ka boithaopi, Ditshebeletso tsa Lekgetho tsa Afrika Borwa (SARS) di fana ka tlhakisetsa ya boitlamo ba molao ba batho ka bomong ba bona mmoho le ho ba bebofaletsa boitlamo bona. Ka yona nako eo, SARS e ntlafaditse bokgoni ba yona ba ho fokisa ho se ikobele tefo ya lekgetho.

Ka Pudukwana 2022, SARS e tla kgakola teko ya tshebediso ya elektronike ya onlaene bakeng sa baeti ho ba kgontsha ho etsa ditsebahatso tsena ka boithaopi, le pele ba fihla kapa ba tswa ka Afrika Borwa. Teko ena e tla qala pele mane Boemafofaneng ba Matjhaba ba King Shaka. Mokgwatshebetso ona o motjha o tla dumella baeti ho tsebahatsa dithoto tsa bona tseo ba di rekileng, tseo ba di fumaneng ka tsela efe kapa efe e nngwe, pele ho nako. Bakeng sa baeti ba ikgethelang ho se sebedise tshebediso ya onlaene disebedisweng tsa bona tsa dikgokahanyo, SARS e tla ba le diforomo tsa dipampiri tse tlang ho fumaneha dikhaontareng tsa meaho ya maemafofaneng a rona. Ho tla boela ho ba le bahlanka ba Bolaodi ba Meedi ba tla beng ba tshwere disebediswa tsena diatleng tsa bona ho thusa baeti ka sena. Baeti ba tla dumellwa ho sebedisa karete ya baeti ebang ba ikgethela ho etsa jwalo.

SARS e bona hore motjha ona wa ho tsebahatsa dithoto pele ho nako o tla kgontsha baeti hore ba be le motsamao e potlakileng le o hlohang ditshitiso ha ba fihla, mme bakeng sa bao ba tsamayang, sena e tla ba taba e thellang feela.

Mokgwatshebetso wa Botsamaisi ba Baeti wa Afrika Borwa ke karolo ya lenaneo le batsi la Ntlafatso ya Bolaodi ba Meedi leo morero ka lona e leng ho fana ka 'tlhekelo ya mantlha" ho baeti ka moo kgonehang ka teng ho bebofatsa motsamao madibohong a rona. SARS e ikemiseditse ho ba le "Meedi e Bohlale" ka ho sebedisa *data* le theknoloji hore bahwebi ba semmuso le baeti ba nolofallwe ke motsamao makenong a rona a naha, ha ka lehlakoreng le leng ho ntse ho fokiswa bokgoni ba ho arabela dife kapa dife tse ka bakang kotsi.

Ho na le mekutu e mengata e rerilweng ho fihlella ponelopele ena ya rona, mme yona e akga:

- Tshebedisano le bakgathatema ba kang ba difofane hore re be le mehlodi ya tlatsetso ya *data* ya bapalami hore re tsebe ho ntlafatsa manollo ya ba ka bakang kotsi.
- Ho sebedisa disebediswa tsa theknoloji tsa sekwalejwale tsa ho skena disebediswa le ho etsa hore botsamaisi ba peholeihlo ya kgwebo le baeti ba sebedisang meedi ya rona e be ya othomathiki.
- Ho phethahatsa sesebediswa sa pono e le nngwe se bitswang *Single Window* se ka sebediswang ke mafapha a mmuso ho bebofatsa nyehelo ya ditsebahatso ka lehlakoreng le leng, ha ka nqa e nngwe re ntse re ntlafatsa phapanyetsano ka lesedi pakeng tsa ditheo tsa mmuso ho fokotsa ditjeo tsa kgwebisano le tsa boeti.
- Ho ntlafatsa tshebedisano le dinaha tse ding ho kgontsha phapanyetsano ya othomathiki ka lesedi ho tshehetsa botshepehi ba ditsebahatso, eo e qetellang e bakile motsamao o potlakileng le o molaong.

Mokgwatshebetso ona o motjha, oo e leng ntlafatso ya wa jwale wa ho tlatsa diforomo tsa tsebahatso ka letsoho, o tla nolofaletsa baeti ho ikobela boitlamo ba bona ba molao. Ho bapa le maikemisetso a rona a SARS a mawala, mokgwatshebetso ona o motjha o tla ka melemo e mengata ya ho fana ka tlhakisetsa ho baeti mabapi le boitlamo ba bona le ho nolofaletsa boikobelo: Ha sena se se se se betsa ka botlalo,

mokgwatshebetso ona o tla thusa ka *data* ya pele batho/dithoto di fihla mme sena se ntlafatse botsamaisi ba thibelo ya tse ka bakang kotsi, se tle ka metjha ya ho fihla ya othomathiki ho fana ka "motjha o motala" ho baeti ba ikobelang mme hamoraonyana, tefo ya onlaene e tla etsa hore tefo ya dikgafa e be bonolo le ho feta. Motjha ona wa othomathiki o boela o na le molemo wa tlatsetso wa ho sebetsana le lesedi la moeti ka tsela e sireletsehileng le ho feta pele.

SARS e utlwisisa bohlokwa ba ho bebofatsa motsamao wa baeti ba makgonthe tshehetsong ya bohahlaudi le ho ba le kabelo ikonoming ya rona ha ka lehlakoreng le leng ho hloka hore ho kenngwe mehato e hlokehang ya taolo ho fokisa motsamao o seng molaong wa dithoto le ditjhelete.

Afrika Borwa jwalo ka dinaha tse ding ho phatlalla le lefatshe e na le boikarabelo ba ho bebofatsa kgwebisano le boeti bo molaong ho bapa le maemo a matjhaba ka ho sebedisa botsamaisi ba tse ka bakang kotsi ho laola dipalo tse ntseng di nyoloha tsa kgwebisano le boeti.

Mokgwatshebetso ona o motjha wa ho tsebahatsa baeti ka nako ena ya teko, o tla nne o lokiswa ho bapa le boithuto bo ntseng bo fumanwa mmoho le dipuisano tse ding le maikutlo ao re a fumanang ho tswa ho mafapha a mmuso le ho bakgathatema ba bang. Ho phethahatswa ha sena ka tsela e tswellang ho tla qala ho sebetsa makenong ohle a Afrika Borwa ho tloha ka la 1 Mmesa 2023.

Ka molao, Bolaodi ba Meedi bo tlameha ho fana ka ditshebeletso tsa Bolaodi ba Meedi le ba Dihlahiswa tsa Naha tse tlang ho bebofatsa kgwebisano le boeti bo molaong le ho baballa ikonomi le setjhaba. Thomo ena e phethahatswa e le karolwana ya katamelo yohle ya mmuso. Ho tswa thomong ena, e boela e le boikarabelo ba Bolaodi ba Meedi ho beha leihlo phallo ya ditjhelete makenong a naha, le ho fokisa le ho etsa hore ditjeo e be tse hodimo bakng sa bao e leng karolo ya diphallo tse seng molaong tsa ditjhelete le ho phethahatsa melao le melawana ya naha. Baeti ba sa kang ba fana ka ditsebahatso tsa pele ho nako ba tla nne ba dumellwe ho kena le ho tswa ka Rephablike, empa ba kgothaletswa ho ithaopela ho etsa ditsebahatso pele ba tloha kapa ba fihla ho qoba tiehiso ya ho etsa sena makenong a naha. SARS, ka moya o motle, e tla nka hore baeti ba sa tlatsetso tsebahatso ha ba na letho leo ba lokelang ho le tsebahatsa empa le ha ho le jwalo ba hopotswa hore ba ka nna ba ba kotsing,

ebang ba ka emiswa le ho phenywa ke balaodi ba Bolaodi ba Meedi ba SARS, mme ha fumanwa hore ba ne ba lokela hore ba be ba entse tsebahatso.

SARS e tla tswela pele ho sebetsa mmoho le bakgathatema ho ntlafatsa tikoloho ya tsa lekgetho le ya Bolaodi ba Meedi. SARS e se e qadile mme e tla tswela pele ka dipuisano le bakgathatema ba amehang ho arabela diphephetso kapa dikgathatso tsa bona. SARS e nka dipuisano tsena e le tsa bohlokwa mme ebile ke monyetla wa ho aha selekane le bakgathatema ba rona hore boemo ba madibohong a rona e be bo thellang feela bakeng sa baeti bohle ba makgonthe ho kena le ho tswa ka Afrika Borwa. Dipuisano tse ding le bakgathatema bohle di tla nne di tswela pele le ha sena se ntse se phethahatswa.

Khomishenara ya SARS Mong. Edward Kieswetter o hlahisitse tshepo ya hae hore mokgwa ona, jwalo ka dinaheng tse ding moo o seng o phethahaditswe teng, tse jwalo ka United States, New Zealand le Australia moo baeti ba lebelletsweng ho etsa ditsebahatso ha ba kena, o tla thusa hore botshepehi ba ikonomi ya lehae bo dule bo tsitsitse mmoho le ho ba le kabelo botshepehing ba mokgwatshebetso wa tsa ditjhelete wa naha. O itse: "Dithoto tsohle tse tliwang ka hare ho naha kapa tse tswang ka naha, di tlameha ho ikobela melao ya rona le hore ho jarwe boikarabelo ba tsona". Bona e dutse e le boikarabelo ba moeti kapa setheo sa kgwebo.

Ho fumana lesedi le fetang lena, ka kopo ikopanye le SARSMedia@sars.gov.za